వ్యాసం

◆ కె.సత్యనారాయణ

కులసమస్యపై బాలగోపాల్

1990లో మండల్ వ్యతిరేక ఆందోళనలపై 'మండల్ వ్యతిరేక ఉన్మాదం' అనే శీర్షికతో బాలగోపాల్ ఇపిడబ్ల్యులో వ్యాసం రాశారు. చాలా మంది అభ్యుదయ, కాషాయ, గాంధేయ వాద శిబిరాలకు చెందిన మేధావులంతా ఒకే గొంతుతో అగ్రకుల కోణం నుంచి మండల్ కమీషన్ ప్రతిపాదించిన ఓబిసి రిజర్వేషన్లను వ్యతిరేకించిన తీరుని తీవ్రంగా నిరసిస్తూ సాగిన వ్యాసం దళిత విద్యార్థుల దుఃఖాన్ని, వేదనను, కోపాన్నీ వ్యక్తీకరించినదని విద్యార్థులుగా వున్న మేం ఆ రోజుల్లో భావించాం. బాలగోపాల్ అలా పరిచయం నాకు. దళిత, పీడిత కులాల హక్కుల గురించి మాట్లాడే, రాసే పౌరహక్కుల నాయకుడిగా, వివిధ సామాజిక, రాజకీయ అంశాల్ని విశ్లేషించి, వివరించే మార్క్సిస్టు మేధావిగా బాలగోపాల్ గురించి తెలుసు.

కుల సమస్య, దళిత, పీడిత కులాల హక్కులు బాలగోపాల్ తన కార్యాచరణలో చాలా ముఖ్యమైన అంశాలుగా భావించారు. దళితులపై జరిగిన మారణకాండలపై, రిజర్వేషన్ వ్యతిరేక ఆందోళనపై, దళిత యువకులకు విధించిన ఉరిశిక్షలకు వ్యతిరేకంగా, వర్గీకరణ సమస్యకు అనుకూలంగా, ఇంకా దళిత, పీడిత కులాల ప్రజలపై నిరంతరం జరుగుతున్న అనేక రకాల వివక్షలపై, అణచివేతపై బాలగోపాల్ మాట్లాడారు, రాశారు. ఆయన ఇపిడబ్ల్యుకి రాసిన చివరి వ్యాసం ఓబిసి రిజర్వేషన్లపై సుప్రీంకోర్టు అగ్రకుల స్వభావాన్ని ఎండగడుతూ రాసినదే. అలాగే, హిందూత్వ రాజకీయాలు దళిత, పీడిత కులాల, మైనారిటీ మతాల ప్రజల హక్కుల ఉల్లంఘనకి, ప్రజాస్వామ్య విలువల ధ్వంసానికి కారణమని విశ్లేషించారు. సమాజంలో పీడిత కులాలు, మైనారిటీ ప్రజల హక్కుల కోసం బాలగోపాల్ చేసిన ప్రజాతంత్ర కృషి ఒక ఎత్తయితే, ఆయన రచనలు, ఆచరణ ద్వారా అందించిన అవగాహన, పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో వ్యవస్థీకరించిన విలువలు ఈ రోజు మనకి చాలా అవసరం. కారంచేడులో దళితుల మారణకాండ (1985) జరిగిన సందర్భంలో పుట్టిన దళిత ఉద్యమం బాలగోపాల్ పై తీవ్ర ప్రభావం వేసింది. ఈ ప్రభావమే ఆ తరువాత కాలంలో కుల సమస్యని పౌరహక్కుల సమస్యగా గుర్తించడానికి, రిజర్వేషన్లని ప్రజాస్వామిక హక్కుగా గుర్తించడానికి దోహదం చేసింది. బాలగోపాల్ కృషిని, అవగాహనను అంచనా వేసే చర్చలో ఆయన కులసమస్యపై చేసిన ఆలోచనలు, కార్యాచరణ గురించి పెద్దగా ప్రస్తావనకు రాకపోవడం ఒక లోపంగా భావించి ఈ నాలుగు మాటలు రాస్తున్నాను.

కారంచేడు ఘటన తర్వాత బాలగోపాల్ ఒక మార్క్సిస్టు మేధావిగా ఆత్మ విమర్శనా ధోరణితో స్పందించారు. కోస్తా జిల్లాల్లో శూద్ర అగ్రకులాల భూస్వాములు, రైతులు కమ్యూనిస్టు పార్టీల్లో, దళితులు కాంగ్రెస్‌లో వుండటం గురించి కమ్యూనిస్టు పార్టీలు సీరియస్‌గా ఆలోచించాల్సిన అవసరముందన్నారు. కులసమస్యపై మార్క్సిస్టు విశ్లేషణ అసమగ్రంగా వుందని, కులాన్ని ఉపరితల సమస్యగా మాత్రమే కాకుండా, పునాదిలో ఉత్పత్తి సంబంధాల్ని నిర్ణయించేదిగా చూడాలని ఆయన అన్నారు. 1990లో 'సృజన'లో రాసిన 'కుల సమస్య రాజకీయ దృక్పథం' వ్యాసం మార్క్సిస్టు శిబిరంలోని, ముఖ్యంగా విప్లవోద్యమంలోని ప్రజలను, మేధావులని ఉద్దేశించి రాసినది. దళిత ఉద్యమం లేపిన ప్రశ్నల్ని చాలా నిజాయితీతో, సీరియస్‌గా అర్థం చేసుకునే ప్రయత్నంలో భాగంగా రాసినది. ఆ వ్యాసంలో "ప్రజా ఉద్యమాల అగ్రశ్రేణుల్లో కులంరీత్యా ఆధిక్యత స్థానాలలో వున్న వారే ఎక్కువ వుంటే, అది కుల సమస్య పరిష్కారానికి అవరోధం అనే ప్రశ్న వస్తుంది" అంటూ ఈ ప్రశ్న "న్యాయమైన ప్రశ్న" అన్నారు. ఉద్యమాల్లో నాయకత్వం అన్ని కులాల నుంచి సమపాళ్ళలో లేకపోవడం ఒక లోపంగా గుర్తించాలనీ, ఆచరణలో ఎదురైన సమస్యల్ని సిద్ధాంత స్థాయిలో చర్చించి, వర్గపోరాట అవగాహనకు జోడించ లేకపోవడం వైఫల్యమేననీ అన్నారు. కులం వర్గాన్ని చీల్చి పీడితుల మధ్య శత్రుత్వాన్ని పెంచుతుందని, ప్రజల్ని సంఘటితం కాకుండా అడ్డుకుంటుందనే అవగాహన సరైంది కాదని ఆయన విమర్శించారు. కఠినమైన సమస్యల్ని నేరుగా ఎదుర్కోవటం అవసరమని, చర్చించడం అవపరమని ఆయన వాదించారు. మార్క్సిస్టు శిబిరంలో ప్రజా ఉద్యమ నాయకత్వంలో కులాల ప్రాతినిధ్యం గురించి మాట్లాడడమే తప్పుగా భావించేవారు. 'డీక్లాసిఫై' అయిపోయి, తన కులాన్ని, వర్గాన్ని వదులుకున్న మేధావుల్ని, నాయకుల్ని కులం పేరుతో గుర్తించడం కులతత్వమని వాదించిన వారు వున్నారు. ఈ దేశంలో పీడితుల్ని గుర్తించటానికి కులం ఒక ప్రాతిపదికగా బాలగోపాల్ భావించారు. కొన్ని కులాలు సామాజికంగా, ఆర్థికంగా అణగారిన కులాలైనపుడు, ఆ కులాల ప్రజలు ప్రజాసంఘాలలోకి, వాటి నాయకత్వంలోకి రాకుండా, "పీడితులు ప్రతిఘటనను స్వంతం చేసుకోకుండా", కులసమస్య లాంటి జటిలమైన సమస్యకు పరిష్కారం దొరకదని బాలగోపాల్ అభిప్రాయం. సమాజంలో కులం పాత్ర గురించి విశ్లేషిస్తూ, పాలక వర్గాల తమ గొడవల్లో, రాజకీయ సమీకరణల్లో కులాన్ని సాధనంగా వాడుకుంటున్నారనీ, పాలక వర్గాలకు - ప్రజలకు మధ్య ఘర్షణల్లో కులాన్ని వాడుకుని పాలకులు కారంచేడు, చుండూరులాంటి నరమేధాల్ని సృష్టిస్తున్నారనీ, ప్రజలలోని భిన్న సమూహాల మధ్య విభేదాలకు, పీడితులు ఐక్యం కాకుండా ఉంచటానికి కులం ఒక సాధనంగా ఉపయోగపడుతుందని బాలగోపాల్ అన్నారు. సమాజంలో కులం పాత్రని గుర్తించి, పోరాడడం అవసరమని బలంగా ప్రతిపాదించారు. అలా పోరాడకపోతే కులం ప్రజా చైతన్యానికి ప్రతిబంధకమే కాకుండా, ఈ అసమానతలు ప్రజా ఉద్యమాల్లో పునరావృతమయ్యే అవకాశం వుంది అని బాలగోపాల్ ప్రజా ఉద్యమాల్ని హెచ్చరించారు.

మార్క్సిస్టు మేధావిగా కుల సమస్యపై ఆయన రాసినవి తక్కువే అయినా, ఆ రచనల్లో ఆయన చేసిన విశ్లేషణ చాలా కీలకమైనది. కోశాంబిని తెలుగు పాఠకులను పరిచయం చేస్తూ రాసిన పుస్తకం ఈ రోజుకీ భారతదేశంలో కుల వ్యవస్థ పుట్టుక, పరిణామ క్రమాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి చాలా అవసరం. 1980ల నుంచి, ముఖ్యంగా బాబ్రీ మసీదు విధ్వంసం తర్వాత బాలగోపాల్ హిందూత్వ రాజకీయాలపై చేసిన విశ్లేషణాత్మక వ్యాసాలు పాలక వర్గ రాజకీయాలను అర్థం చేసుకోవటానికి నేటికీ ఉపయోగపడతాయి. 'హిందూత్వం' ఒక మత రాజ్యంగా కాకుండా పాలక వర్గాలు ముందుకు తెస్తున్న భావజాలంగా అర్థం చేసుకోవాలని, సామ్రాజ్యవాదశక్తులతో మిలాఖతై ఇది ముందుకొస్తుందని ఆయన వ్యాఖ్యానించారు. 'హిందూత్వ' దళిత, మైనారిటీ ప్రజల వ్యతిరేకమైనదని వివరించారు. దేశంలో క్రైస్తవులపై, ముస్లింలపై ఎక్కడ దాడి జరిగినా ఆయన ఆ దుర్మార్గాలకు వ్యతిరేకంగా మాట్లాడారు, రాసారు. కారంచేడు మారణకాండపై, ఆ తరువాత దళితులపై దాడులపై జరిగిన ఘటనల్ని కోస్తా ఆంధ్రలో వ్యవసాయ ఆధునీకరణ క్రమంలో బలపడిన రాజకీయ, ఆర్థిక వ్యవస్థ నుంచి ఎదిగిన శూద్ర అగ్రకులాలు గ్రామీణ ప్రాంతాలలో నయాధనిక రైతాంగ వర్గంగా ముందుకొచ్చారు. ముఖ్యంగా కమ్మ పెత్తందారీవర్గం, వారికి అండగా తెలుగుదేశం సందర్భంలో కారంచేడుని చూడాలని అన్నారు. దళితులపై మూకుమ్మడి దాడులు ఆధునిక హింసగా, ఆధునిక రాజ్యం సృష్టించిన అసమానతలు, బలపరిచిన కుల సంబంధాల నేపథ్యంలో జరిగిన హింసగా చూడాలని ఆయన విశ్లేషించారు.

ఈ దాడుల్లో కులం పాత్రని నిర్దిష్టంగా గుర్తించారు. Probings in the political Economy of Agranian Classes and Canflict అన్న పుస్తకంలో బాలగోపాల్ మార్క్సిస్టుగా రాసిన వ్యాసాలు వున్నాయి. ఈ రచనల్ని మళ్ళీ పరిశీలించాల్సి అవసరం వుంది.

1992 తర్వాత బాలగోపాల్ కుల సమస్యని ప్రధానంగా హక్కుల ఉద్యమ ఆచరణలో భాగం చేసే ప్రయత్నం చేసారు. బహుశా భారతదేశంలో సమకాలీన ఉద్యమంలో కులసమస్యని ఒక ప్రధాన హక్కుల ఉల్లంఘన అంశంగా చేర్చడంలో బాలగోపాల్, ఆయన కార్యదర్శిగా వున్న ఎపిసిఎల్‌సి సంస్థ కృషి మొట్టమొదటి గట్టి ప్రయత్నంగా గుర్తించాల్సిన అవసరముంటుంది. హక్కుల ఉద్యమ కోణం నుంచి బాలగోపాల్ చేసిన విశ్లేషణల్ని చూద్దాం. పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో కులసమస్యని ఒక హక్కుల సమస్యగా దళిత ఉద్యమ ఆవిర్భావం వరకు గుర్తించకపోవటాన్ని బాలగోపాల్ పెద్ద వైఫల్యంగా భావించారు. 1996లో బాలగోపాల్ బెంగుళూరులో పిడిఎఫ్ సమావేశంలో "కులం - పౌరహక్కులు" అనే అంశంపై మాట్లాడుతూ దళిత ఉద్యమ ఆవిర్భావ నేపథ్యంలో ఎపిసిఎల్‌సి కులసమస్యని పౌర హక్కుల సమస్యగా గుర్తించి, తన ప్రణాళిక ఈ అవగాహనను పొందుపరుచుకున్న సందర్భాన్ని వివరించారు. కారంచేడులో దళితుల ఊచకోత ఘటనపై నిజ నిర్ధారణకు వెళ్ళి, పత్రికల్లో ప్రకటన ఇచ్చి బాలగోపాల్ వరంగల్ వచ్చేసారు. కాకతీయ యూనివర్శిటీలో కొందరు రెడ్డి కుల విద్యార్థులు "మా వూర్లో రెడ్డి కులస్తులపై దాడి జరిగింది. మీరు నిజనిర్ధారణకు రావాలని" బాలగోపాల్‌ని కావాలనే అడిగారు. దానికి జవాబుగా "హరిజనులు (అనాటికి ఈ మాటే వాడుకలో వుంది) పేదలు కాబట్టి వారికి ప్రభుత్వం, పోలీసులు అండ వుండదు. అగ్రకులాల భూస్వాములకి ప్రభుత్వ యంత్రాంగం అంతా వారికి రక్షణగా వుంటుంది. కాబట్టి ఎపిసిఎల్‌సి పేదలైన హరిజనుల పక్షమే మాట్లాడుతుందని" అన్నారు. రెడ్డి కులస్తులకు మద్దతుగా ఎపిసిఎల్‌సి రావాల్సిన అవసరం లేదని చెప్పారు. అయితే ఈ జవాబు సమగ్రమైనది కాదని కారంచేడు ఘటన గురించి జరిగిన లోతైన చర్చ క్రమంలో తెలిసింది. ఎపిసిఎల్‌సి పౌరహక్కుల గురించి మాట్లాడుతుంది. పౌరహక్కుల ఉల్లంఘనకు రాజ్యాన్ని నిలదీస్తుంది. రాజ్యమే హక్కుల ఉల్లంఘనకు కేంద్రంగా భావిస్తుంది. కానీ, కారంచేడులో జరిగిన మారణకాండకు కులవ్యవస్థ, దానిని వ్యవస్థీకరించిన బ్రాహ్మణీయ భావజాలం కారణమని దళిత ఉద్యమం ఎలుగెత్తి నినదించింది. కులవ్యవస్థ కారణంగా కొన్ని ప్రజా సమూహాల ప్రజలు ఊరికి దూరంగా, కులవృత్తులకు, సేవలకు పరిమితమై, అంటరానివారుగా ముద్రవేయబడి అణచివేతకు గురవుతున్న వాస్తవాన్ని కారంచేడు చర్చకు తెచ్చింది. సమాజంలో కులం పాత్రపై పార్లమెంటు వరకు కారంచేడుపై చర్చ కారణమయింది. ఎపిసిఎల్‌సిలో ఈ నేపథ్యంలో కులసమస్యపై విస్తృత చర్చ జరిగింది. బాలగోపాల్ మాటల్లో "ఈ దేశంలో పౌరులుగా కాదు కదా, కనీసం మానవులుగా గుర్తింపు లేని ప్రజలకు పౌరహక్కులు కాదుకదా, కనీసంగా మనిషిగా గుర్తింపు, గౌరవం లేవు. అందుకే దళితుల హక్కుల నిరాకరణకు కారణమైన కుల సమస్యను పౌరహక్కుల సమస్యగా" గుర్తించాలనే అవగాహన ముందుకొచ్చింది. 1991లో ఎపిసిఎల్‌సి ప్రణాళికలో కుల సమస్యను పౌరహక్కుల సమస్యగా చేర్చడం జరిగింది.

1986లో తెలుగుదేశం ప్రభుత్వం బి.సి. రిజర్వేషన్ల శాతాన్ని 25 నుంచి 40 శాతం వరకు పెంచింది. మురళీధరరావు కమీషన్ నివేదిక సిఫార్సుల ఆధారంగా అప్పటి ముఖ్యమంత్రి ఎన్‌టి రామారావు నిర్ణయం తీసుకున్నారు. దీనికి వ్యతిరేకంగా పెద్ద యెత్తున రిజర్వేషన్ వ్యతిరేక ఆందోళనలు చెలరేగాయి. ఈ సందర్భంగా ప్రభుత్వం తమ ఊరేగింపుని అనుమతించలేదని, ఇది పౌరహక్కుల ఉల్లంఘన కాబట్టి ఎపిసిఎల్‌సి కలగజేసుకోవాలని కొందరు అగ్రకుల విద్యార్థులు అడిగారు. దీనికి జవాబుగా బాలగోపాల్ అగ్రకుల విద్యార్థుల ఊరేగింపు ప్రభుత్వ వ్యతిరేకమైనదే అయినప్పటికీ, సారాంశంలో రిజర్వేషను వ్యతిరేక ఆందోళనలు దళితులపై దాడులతో సమానమని వ్యాఖ్యానించారు. ఈ ఆందోళనలు అగ్రకుల విద్యార్థులు తమ గుత్తాధిపత్యాన్ని, అధికారాన్ని కొనసాగించటానికి ప్రదర్శిస్తున్న అగ్రకుల అహంకార ఊరేగింపులుగానే చూడాలని అన్నారు. ఈ క్రమంలోనే రిజర్వేషన్లు రాయితీలు కాదని, దళితుల ప్రజాస్వామిక హక్కనే అవగాహన ఏర్పడింది. ఎపిసిఎల్‌సి రిజర్వేషన్లని సమర్థిస్తూ బుక్‌లెట్ ప్రచురించింది. ముఖ్యంగా తన రచనల ద్వారా రిజర్వేషన్లపై చర్చ అగ్రకులాలు నిర్దేశించిన "విద్య, ఉద్యోగావకాశాల" చట్రంలో కాకుండా కులవ్యవస్థ ఏర్పరచిన అసమానతలు, అణచివేత సందర్భంలో చూడాలని బాలగోపాల్ గట్టిగా వాదించారు. అందుకే ఆయన రిజర్వేషన్లు కుల ప్రాతిపదికపై వుండాలని వాదించారు. కుల ప్రాతిపదికను నీరుగార్చ ఆర్థిక ప్రాతిపదిక, అలాగే 'క్రిమిలేయర్' లాంటి ప్రతిపాదనల్ని ఆయన తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు.

1990 మండల్ కమీషన్‌పై జరిగిన మండల్ వ్యతిరేక అనుకూల ఆందోళన సందర్భంలో బాలగోపాల్ సమాజంలో కులం పాత్ర గురించి కొన్ని సూత్రీకరణలు చేసారు. అప్పటి వరకు కులాన్ని కులం సామాజిక రుగ్మతగా, గాంధీ అయితే పాపంగా భావించేవారు. అభ్యుదయ శ్రేణులు కూడా కులం ఒక సంప్రదాయ వ్యవస్థని, దానిని నిర్మూలిస్తేనే ఆధునిక సమాజం సాధ్యమని భావిస్తాయి. ఈ అవగాహనలో కులం సమాజంలో ఆధునీకరణ చెంది మన ఎన్నికల వ్యవస్థ నుంచి, నిత్య సంబంధాల్లో పోషిస్తున్న పాత్ర గురించి గుర్తింపులేదు. కులం ఒక పాత వ్యవస్థకు చెందిన కూలిపోతున్న సాంస్కృతిక రూపంగా చూడడం వల్ల దాని సమకాలీన ఆర్థిక, రాజకీయ, సామాజిక పాత్ర మనం పట్టించుకోలేదు. కులానికున్న ఈ సమకాలీన రూపాన్ని దళిత ఉద్యమం వెలుగులోకి తెచ్చింది. బాలగోపాల్ రూపాంతరం చెంది కొత్త పాత్ర నిర్వహిస్తున్న కులం గురించి- కులం కేవలం ఆధిపత్యానికి, అహంకారానికి సాధనం మాత్రమేకాదు, కులం సామాజిక వెనుకబాటుతనానికి, ఆత్మగౌరవ చైతన్యానికి, గుర్తింపుకు సాధనంగా పనికొస్తుందని దళిత ఉద్యమ ఉధృతి సందర్భంగా వ్యాఖ్యానించారు. మండల్ వ్యతిరేక ఉన్మాదాన్ని నిరసిస్తూ రాసిన వ్యాసంలో ఈ దేశంలో పీడిత కులాలవారు కుల ప్రాతిపదికన సంఘటితం కావడం వారి రాజకీయ బాధ్యత అని బాలగోపాల్ వ్యాఖ్యానించారు. అస్తిత్వ ఉద్యమాల్ని కొత్తగా ప్రజాస్వామిక చైతన్యాన్ని ముందుకు తెచ్చిన ఉద్యమాలుగా బాలగోపాల్ భావించారు. ఇదే సమయంలో అంబేద్కర్ గురించి ఆయన చేసిన విశ్లేషణ నుంచి ఎంతో నేర్చుకున్నాం. ఈ దేశంలో సంపద, జ్ఞానం, అధికారాలు కులం ఆధారంగా నిర్ణయింపబడతాయని, కాబట్టి సంపద, జ్ఞానం, అధికారాల్లో దళితులకు వాటా ఇవ్వాలని అంబేద్కర్ విశ్లేషించారని బాలగోపాల్ చాలా సరళమైన భాషలో సూటిగా వివరించేవారు. అలాగే అంబేద్కర్ హిందూమతం అన్ని మతాలకంటే అప్రజాస్వామికమనీ, ఆ మతం పుట్టుకతోనే మనుషుల్లో అసమానతల్ని దేవుడే సృష్టించాడనిచెపుతుందనీ, ఇతర మతాలలో (క్రైస్తవం, ఇస్లాంలలో) సూత్రప్రాయంగానయినా మనుషులంతా దేవుడి దృష్టిలో సమానమనే భావం వుంటుందని విశ్లేషించిన తీరును బాలగోపాల్ మాలాంటి వారందరికి పరిచయం చేసారు. అంబేద్కర్ ప్రతిపాదించిన 'ఒకే మనిషికి ఒకే విలువ' అన్న భావనను బాలగోపాల్ చివరి రోజుల్లో బాగా ప్రచారం చేసారని ఆయన సన్నిహితులు చెపుతున్నారు. బాలగోపాల్ ఎపిసిఎల్‌సి నుంచి బయటకు వచ్చిన తరువాత 'మానవ హక్కుల' భావనను ప్రతిపాదించారు. ఆయనలో ఈ అవగాహన మార్పుకి ప్రధానంగా ఆయనకు విప్లవోద్యమంపై వున్న విమర్శలు, మార్క్సిజంలో లోపాలున్నాయనే ఆయన అభిప్రాయాలు

కారణమనే కోణం నుంచి చాలా చర్చ జరిగింది. పోరాడే హక్కుతోపాటు, ఆధునిక రాజ్యం ద్వారా అమలులోకి తేబడిన సార్వజనీన సూత్రాలు, సామాజిక ఆచరణ ఆయా ప్రజలకు అణచివేతను, అసమానతల్ని వ్యతిరేకించటానికి ఉపయోగపడతాయని దళిత, స్త్రీవాద, పర్యావరణ ఉద్యమాలు అందించిన హక్కుల అవగాహనను విస్తృత పరచుకునే దిశలో మానవ హక్కుల వేదిక ఏర్పడిందని బాలగోపాల్ అన్నారు. 'మానవ హక్కుల' భావనని అంతర్జాతీయ చర్చలో భాగంగా వచ్చిన భావనగానే కాకుండా దళిత ఉద్యమం, ఇతర అస్తిత్వ ఉద్యమాల ప్రభావం నుంచి వచ్చినదేమో పరిశీలించటం అవసరం.

దళిత ఉద్యమం 'దళిత ఐడెంటిటీ' (దళిత అస్తిత్వం) ప్రాతిపదికన అంటరాని కులాల ప్రజల్ని సంఘటితం చేసి పోరాటాలు నడిపింది. ఈ క్రమంలోనే వివిధ ఉద్యమాల్లో, ముఖ్యంగా ప్రజా ఉద్యమాల్లోని నాయకత్వంపై వారి 'కుల ఐడెంటిటీ' గురించి ప్రశ్నించింది. ప్రజా ఉద్యమ నాయకత్వ శ్రేణుల్లో ఎక్కువ అగ్రకులాల నుంచి వచ్చిన వారే వున్నారని, అందులోనూ బ్రాహ్మణులే ఎక్కువగా వున్నారనే వాదనలు దళిత ఉద్యమం చేసింది. ప్రగతిశీల శక్తులుగా వున్న మేధావుల్ని 'బ్రాహ్మణులు'గా నిందించి, విమర్శించిన సందర్భాలు వున్నాయి. అదే సమయంలో అగ్రకుల మేధావులకు సామాజిక మార్పుకోసం జరిగే కృషిలో స్థానం లేదా? అని అంటే దానికి జవాబుగా దళిత నాయకత్వం అగ్రకుల మేధావులు దళితీకరణ చెందాలనీ, తమ తమ కులాల్ని Disown చేసుకొని, విమర్శించే పని చేపట్టాలని కొత్త ఎజెండా సూచించింది. ఈ ప్రతిపాదనలకు కొందరు మార్క్సిస్టు మేధావులు, ప్రగతిశీల శిబిరంలోని నాయకులు తీవ్రంగా స్పందించారు. "మేం కమ్యూనిస్టు పార్టీల్లో వున్నాం. మేం "డీక్లాసిఫై" (తమ వర్గాన్ని వదులుకున్నాం) అయ్యామని మమ్మల్ని కులం పేరుతో గుర్తించడం. కులతత్వం తప్ప మరేమీ కాదని" అన్నారు. తమకు కులం, వర్గం, మతం లేవని అనుకోవడం కుల సమాజంలో కులం పాత్రను తక్కువగా అంచనా వేయడం, దాని లోతుపాతుల్ని అర్థం చేసుకోకపోవడమే అవుతుంది. కులాన్ని వ్యతిరేకించే వ్యక్తులుగా, ప్రజాస్వామిక వాదులుగా వున్న వారికి కూడా సమాజంలో కుల గుర్తింపు వుంటుంది. ఈ అర్థంలో బాలగోపాల్‌ని కూడా సమాజం బ్రాహ్మణ కులం నుంచి వచ్చిన వ్యక్తిగా చూస్తుంది. కొన్ని సందర్భాల్లో, ముఖ్యంగా బాలగోపాల్ ఒక రాష్ట్ర స్థాయి మేధావి, నాయకుడుగా ఎదిగిన తర్వాత బ్రాహ్మణ కులస్థులు ఆయన్ని 'తమవాడి'గా భావించే వీలుంది. అంత మాత్రాన బాలగోపాల్‌ని బ్రాహ్మణుడని ఒక దళితనాయకుడు వాదించడం ఎంతవరకు సబబు? బాలగోపాల్ కులాధిక్యతను ప్రశ్నించలేదనడం వాస్తవమేనా?

బాలగోపాల్ తన కులాన్ని, కుల సంబంధాల్ని పక్కన పెట్టారు. ప్రజలకోసం, ముఖ్యంగా ఆదివాసీలు, దళితులు, ఓబిసిలు, మైనారిటీల కోసం, వారి హక్కుల కోసం కృషి చేసారు. తన విద్యని, ఆ విద్య ద్వారా వచ్చే ఉద్యోగాల్ని, ప్రతిష్టను వదులుకున్నారు. సంపదను, అధికారాన్ని తిరస్కరించారు. ఒక సాధారణ వ్యక్తిగా జీవించారు. ఒక కొత్త సమాజంలో భాగంగా తనను తాను ఊహించుకుని, తనను తాను ప్రజల్లో ఒకడిగా, దళితుల్లో దళితుడిగా, పీడితుల్లో పీడితుడిగా మలుచుకునే ప్రయత్నం చేసాడు. బ్రాహ్మణ సంస్కృతిని తెగనాడాడు. ఇలాంటి ప్రయత్నాన్ని, ప్రయోగాన్ని చేసిన మేధావుల్లో బాలగోపాల్ చాలా అరుదైన వ్యక్తి. కులానికీ, వర్గానికీ, మతానికీ అతీతంగా తవ అస్తిత్వాన్ని మార్చుకునే ప్రయత్నంలో లోపాలు వుండవచ్చు. అంత మాత్రాన లౌకికవాదిగా, ప్రజాస్వామిక వాదిగా జీవించిన బాలగోపాల్‌ని బ్రాహ్మణునిగానే గుర్తించడం, విమర్శించటం అంటే జన్మరీత్యా వివిధ కులాల్లో జన్మించిన వారు తమ ఆచరణ ద్వారా ఆకుల సమాజపు సంస్కృతిని దాటటం అసాధ్యమని చెప్పడమే అవుతుంది. బాలగోపాల్‌ని దళితునిగా, ఆదివాసీగా పరిగణించలేకపోవచ్చు. కానీ ఆయన్ని కులానికీ, మతానికీ, వర్గానికీ అతీతంగా జీవించే గొప్ప ప్రయత్నం చేసిన మనిషిగా గుర్తించకపోతే, మనం సామాజిక మార్పునే వ్యతిరేకించినవాళ్లవుతాం. దళిత ఉద్యమశక్తులు బాలగోపాల్‌ని 'బ్రాహ్మణుడి'గా ముద్రవేసి, ఆయన్ని 'కులానికి' కుదించటంలాంటి ప్రయత్నాలవల్ల ప్రజాస్వామిక వాదుల్ని మనం అగ్రకుల శిబిరంలోకి నెట్టే యథాతథవాదాన్ని బలపరచడానికి తోడ్పడతాం. దళిత ఉద్యమ శక్తులు ఒక కొత్త సమాజాన్ని కావాలనుకుంటూ వుంటే, ఆ సమాజంలో బాలగోపాల్‌లాంటి అరుదైన ప్రజాస్వామిక శక్తుల స్థానం ఏమిటో స్పష్టం చేయాలని నేను అడుగుతున్నాను. ప్రజాస్వామిక శక్తుల కృషిని గుర్తించకపోవడం, గౌరవించకపోవడం సమాజ పురోగతికి తోడ్పడదు. దళిత, పీడిత కులాలకు సమాజంలో సమాన స్థాయి సాధించే కృషికి తీవ్ర నష్టం జరుగుతుంది.

బాలగోపాల్ న్యాయ వ్యవస్థని విమర్శిస్తూ చేసిన ప్రచారం, రాసిన వ్యాసాలు చాలా లోతైనవి. ఇది చాలా ప్రత్యేకమయిన కృషి. చలపతి, విజయవర్ధనం అనే దళిత యువకుల ఉరిశిక్షకు వ్యతిరేకంగా జరిగిన పోరాట క్రమంలో న్యాయవ్యవస్థకు కూడా కులం వుందని, న్యాయ వ్యవస్థ నేరాల్ని సామాజిక నేపథ్యంలో పరిశీలించాలని వాదించిన వారిలో బాలగోపాల్ ఒకరు. చుండూరు మారణకాండపై చుండూరు ప్రత్యేక కోర్టులో విచారణ ప్రారంభం కావటానికి, ప్రారంభమయినాక ఆ విచారణ కొనసాగటానికి హైకోర్టులో బాలగోపాల్, కన్నాభిరాన్‌లు ఎన్నో కేసులు వాదించారు. ఈ కేసు ప్రత్యేకతరీత్యా, ఒక పుస్తకమే ఈ న్యాయ విచారణపై, రెడ్డి హంత[illegible]లకి 13 ఏళ్ళ తర్వాత శిక్షలు పడ్డ తీరుపై రాయాల్సి వుంది.

ఎస్సీ రిజర్వేషన్లు సమానంగా పంచుకొనే విషయంలో వర్గీకరణ న్యాయమైన చర్యగా బాలగోపాల్ సమర్థించారు. సుప్రీంకోర్టు వర్గీకరణ చట్టాన్ని కొట్టివేస్తే, ఆయన ఆ తీర్పుని ఘాటుగా విమర్శిస్తూ వ్యాసం రాసారు. సుప్రీంకోర్టు సమాజంలో అసమానతల్ని చూడ నిరాకరించడం అన్యాయమని వాదించారు. సుప్రీంకోర్టు చట్టపరిధిలో దళిత కులాల మధ్య అసమానతల్ని, అంతరాల్ని పరిశీలించి, రిజర్వేషన్లు పంచుకునే వీలుగా తీర్పు ఇచ్చే అవకాశం వుందని ఆయన వాదించారు. అలాగే ఓబిసి రిజర్వేషన్లపై సుప్రీంకోర్టు వైఖరి న్యాయపత్రాలకు, రాజ్యాంగ సూత్రాల్ని తుంగలో తొక్కి, అగ్రకులాలకి 100 శాతం కంటే ఎక్కువ సీట్లనే వారికి రిజర్వు చేయడం వెనుక న్యాయమూర్తుల భావజాలమేమని చేసిందని వ్యాఖ్యానించారు బాలగోపాల్ ఇపిడబ్‌లో రాసిన తన చివరి వ్యాసంలో ఆదివాసీల భూమి హక్కుల విషయంలో, 'ఎన్‌కౌంటర్' హత్యల విషయంలో న్యాయపరంగా ఆయన చేసిన వాదనలు ప్రజలకు చట్టాల్ని ఎలా వాడుకోవచ్చో, వాటి పరిమితులని ఎంత వరకు పరీక్షించవచ్చో తెలుసుకోవటానికి ఉపయోగపడతాయి.

బాలగోపాల్ దళిత ఉద్యమం ముందుకు తెచ్చిన ప్రశ్నల్ని, కొత్త ఆలోచనల్ని సృజనాత్మకంగా విశ్లేషించి, వ్యాఖ్యానించిన మేధావిగా చెప్పుకోవచ్చు. మధ్యతరగతి బ్రాహ్మణ కుటుంబాల నుంచి, అగ్రకులాల కుటుంబాల నుంచి వచ్చిన ఈ ప్రగతిశీల మేధావులు ప్రజా ఉద్యమాలకు, పీడితులకు ఇచ్చిన గొంతుని, బలాన్ని తక్కువగా అంచనా వేయడం, గుర్తించకపోవడం అప్రజాస్వామికం, అన్యాయమని ఖచ్చితంగా చెప్పవచ్చు. మనరాష్ట్రంలో ఒక గుజరాత్ మారణకాండ, బీహార్ తరహా దళిత ఊచకోతలు, చత్తీస్‌ఘడ్‌లో భారతసైన్యపు గ్రీన్‌హంట్‌లు జరగకపోవటానికి వామపక్ష, దళిత, స్త్రీవాద, ఆదివాసీ, తెలంగాణా, మైనారిటీ ప్రజల ఉద్యమాల ఉధృతితోపాటు, ఈ పోరాటాల వారసత్వం నుంచి పుట్టిన అగ్రకుల ప్రజాస్వామిక మేధావుల కృషి కూడా వుంది. బాలగోపాల్ చేసిన కృషిని ఈ కోణం నుంచి చూడాల్సి వుంది.